

Gnezdenje čopastega ponirka *Podiceps cristatus* v koloniji na ribnikih v Račah

Colony breeding of the Great Crested Grebe *Podiceps cristatus* on ponds at Rače

MILAN VOGRIN

1. Uvod

Z gnezdenjem čopastega ponirka *Podiceps cristatus* pri nas se je bolj poglobljeno ukvarjal in o tem tudi poročal le Borut ŠTUMBERGER (Acrocephalus 8–9, 81). Prav tako poroča, da v letih 78–81 ni bilo zaslediti, da bi čopasti ponirek gnezdil v koloniji.

V Račah pri Mariboru sem izkoristil priložnost, ki se je ponujala zaradi nizke vode tamkajšnjih ribnikov in dodobra proučil gnezdenje čopastega ponirka v koloniji.

2. Opis biotopa

V Račah za vasjo so trije ribniki, ki so last AGROKOMBINATA Maribor – TOZD Ribe. Tukaj poteka intenzivna gojitev rib. Na ta na-

čin imajo ptiči, ki se tukaj zadržujejo, na voljo obilico hrane.

Za gnezditev je najbolj pomemben Veliki ribnik, ki meri 16 ha. Na zahodni strani je vse do brega obdan z gozdom, na južni strani meji na Mali ribnik, na vzhodni strani na ribnik Gajič, na severni pa na manjše bajerje.

Severna in vzhodna stran je tudi poraščena z rogozom in je za gnezdilce tudi najpomembnejša. V severnem delu je tudi podolgovat otok, velikosti 30 × 3 m, ki je prav tako zaraščen. Največ je kopriv in črne jelše. Tukaj gnezdi čopasta črnica *Aythya fuligula*.

Rogoz postopoma zarašča tudi zahodni del, vendar ga žal kosijo, tako da ga je iz leta v le-

1. Great Crested Grebe *Podiceps cristatus* during breeding (Pragersko – May 29th, 1988)

to na vsem ribniku manj. Voda je globoka od 30 cm v severnem delu, do 100 cm na južni strani, pri zapornici, kjer vodo izpuščajo, tudi globlja (2 m).

Ostala dva ribnika, Mali in Gajič, sta veliko manj pomembna v gnezditveni sezoni. Njena funkcija se pokaže na preletu.

3. Gnezditev

Že Štumberger (1981) ugotavlja, da bi ribniki v Račah lahko služili čopastemu ponirku kot gnezdišče.

Sam sem na omenjeno lokaliteto prvič prišel leta 1984 in še isto leto opazil čopastega ponirka, ki je vodil dva (2) mladiča – 18. 7. Kljub pozornemu opazovanju nisem zasledil nobenega primerka več.

Leta 1985 je v Velikem ribniku gnezdilo najmanj pet (5) parov čopastega ponirka.

Leta 1986 pa sem ribnik pregledal bolj natančno, s tem da sem brodil po vodi. Tudi uspeh ni izostal. 4., 8., 19. in 23. 7. sem našel sedem (7) gnezd.

Vsa gnezda so bila skoraj izključno grajena iz rogoza, le nekaj je bilo tudi drugih vodnih rastlin. Globina vode je znašala od 36 do 61 cm.

Vsa gnezda razen enega, ki je bilo na odprti vodni površini, so bila med rogozom v severnem delu ribnika.

1986:

1. gnezdo

40 m od brega, pri otoku
grajeno od dna, kupčasto
sp. premer gnezda: 47 cm
zg. premer gnezda: 17 cm
5 jajc

2. gnezdo

pri otoku
ploščato
premer gnezda: 40 cm
4 jajca

3. gnezdo

pri otoku
kupčasto
premer gnezda: 38 cm
5 jajc

4. gnezdo

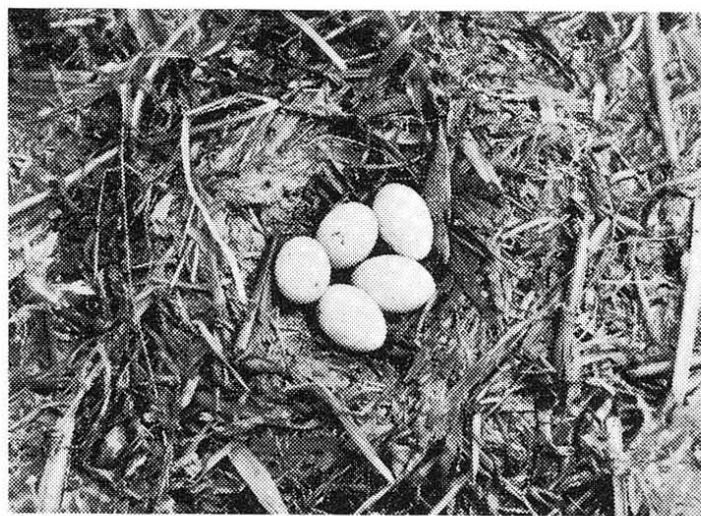
na odprti vodni površini
ploščato
jajca?

5. gnezdo

20 m od brega
kupčasto
sp. premer gnezda: 68 cm
zg. premer gnezda: 18 cm
višina gnezda: 18 cm
3 jajca

Pri tem sem opazil, da so gnezda 1, 2, 3 in gnezda 5, 6, 7 vsako zase bila povezana v rahlo kolonijo. Gnezda pri otoku (1, 2, 3) so bila med sabo oddaljena največ 20 m v nekakšnem trikotniku. Podobno je bilo z gnezdi, ki so bila v bližini brega (5, 6, 7).

Leta 1987 sem 8. 6. ponovno pregledal Veliki ribnik. Takrat sem našel kar enajst (11) gnezd čopastega ponirka, ki so bila še bolj povezana v kolonijo. Tudi tokrat so bila gnezda skoraj izključno grajena iz rogoza. Globina vode pri gnezdih je znašala od 47 do 57 cm. Vsa gnezda so se nahajala med rogozom. Takrat sem meril tudi jajca.

1 – Gnezdo čopastega ponirka *Podiceps cristatus* s petimi (5) še belimi jajci – začetek valjenja (4. 7. 86 – 3. gnezdo)

2. The nest of Great Crested Grebe *Podiceps cristatus* containing five (5) still white eggs – beginning of incubation (July 4th, 1986 – 3rd nest)

6. gnezdo

20 m od brega
kupčasto
sp. premer gnezda: 45 cm
zg. premer gnezda: 29 cm
višina gnezda: 13 cm
4 jajca

7. gnezdo

10 m od brega
kupčasto
sp. premer gnezda: 38 cm
zg. premer gnezda: 20 cm
višina gnezda: 10 cm
1 jajce, 1 mladič

Gnezda od 1–10 so bila v severnem delu Velikega ribnika, desno od otoka (gledano proti S). Bila so presenetljivo blizu, saj razdalja med najbolj oddaljenima ni bila večja od 30 metrov.

To vsekakor kaže, da so v tem letu čopasti ponirki gnezdili v koloniji.

Levo od otoka se je nahajalo le eno gnezdo (11.), sicer pa je ta del bil tudi znatno manj zaraščen.

V letu 1988 sem ribnik kontroliral 27. 6. V ribniku sem našel devet (9) gnezd, od katerih je bilo pet že zapuščenih. Globina vode je znašala od 31 do 59 cm.

1987:

1. gnezdo

kupčasto, grajeno od dna
sp. prem. gnezda: 47 cm
zg. prem. gnezda: 30 cm
višina gnezda: 8 cm
4 jajca:
53,6 × 37,0 mm
52,8 × 37,5 mm
55,1 × 36,8 mm
54,6 × 36,2 mm

2. gnezdo

kupčasto, grajeno od dna
sp. prem. gnezda: 57 cm
zg. prem. gnezda: 30 cm
višina gnezda: 8 cm
1 jajce + lupine
52,9 × 37,0 mm

3. gnezdo

kupčasto
sp. prem. gnezda: 45 cm
zg. prem. gnezda: 28 cm
višina gnezda: 10 cm
4 jajca:
54,2 × 36,6 mm
55,2 × 36,2 mm
53,0 × 36,5 mm
53,7 × 36,1 mm

4. gnezdo

kupčasto, grajeno od tal
sp. prem. gnezda: 60 cm
zg. prem. gnezda: 25 cm
višina gnezda: 6,5 cm

3 jajca + lupine
53,4 × 35,7 mm
50,3 × 35,7 mm
51,6 × 36,5 mm

5. gnezdo

kupčasto, grajeno od tal
sp. prem. gnezda: 54 cm
zg. prem. gnezda: 28 cm
višina gnezda: 9 cm
1 jajce + lupine
52,3 × 35,0 mm

6. gnezdo

kupčasto, grajeno od tal
sp. prem. gnezda: 38 cm
zg. prem. gnezda: 32 cm
višina gnezda: 6 cm
4 jajca:
53,9 × 36,7 mm
54,3 × 36,6 mm
51,6 × 37,2 mm
53,8 × 37,1 mm

7. gnezdo

ploščato, grajeno od tal
sp. prem. gnezda: 37 cm
zg. prem. gnezda: 23 cm
višina gnezda: 4 cm
3 jajca
56,0 × 36,5 mm
59,5 × 36,3 mm
59,0 × 36,7 mm

8. gnezdo

kupčasto, grajeno od dna

Vseh devet (9) gnezd se je nahajalo tako kot lani v koloniji. Tudi tokrat razdalja med najbolj oddaljenima gnezdoma ni znašala več kot 30 metrov.

4. Gnezditvena gostota

Gnezditvena gostota je nihala iz leta v leto, pač odvisno od števila ponirkov, ki so takrat gnezdili.

Tako je leta 1986, ko je gnezdilo sedem parov, prišlo na 1 par 2,28 ha vodne površine. Leta 1987, ko je gnezdilo 11 parov, je na 1 par prišlo le 1,45 ha vodne površine.

Leta 1988 pa je gnezdilo 9 parov, na 1 par pa

sp. prem. gnezda: 46 cm
zg. prem. gnezda: 22 cm
višina gnezda: 6,5 cm
4 jajca
53,7 × 35,6 mm
53,8 × 35,7 mm
52,0 × 35,0 mm
53,9 × 35,6 mm

9. gnezdo

kupčasto, grajeno od dna
sp. prem. gnezda: 55 cm
zg. prem. gnezda: 27 cm
višina gnezda: 11 cm
1 jajce + 1 mladič
54,9 × 36,3 mm

10. gnezdo

kupčasto, grajeno od dna
sp. prem. gnezda: 53 cm
zg. prem. gnezda: 28 cm
višina gnezda: 10 cm
4 jajca:
56,5 × 35,3 mm
55,6 × 37,5 mm
59,6 × 36,7 mm
59,8 × 36,2 mm

11. gnezdo

pri otoku, kupčasto, grajeno od dna
premer gnezda: 49 cm
višina gnezda: 9 cm
2 jajci
59,6 × 37,4 mm
57,9 × 38,9 mm

1988:

1. gnezdo

ploščato, grajeno od tal

premer gnezda: 44 cm

3 jajca:

52,9 × 35,8 mm

50,8 × 35,8 mm

53,0 × 35,1 mm

2. gnezdo

kupčasto, grajeno od tal

sp. prem. gnezda: 44 cm

zg. prem. gnezda: 31 cm

višina gnezda: 7 cm

3 jajca:

51,0 × 34,4 mm

48,5 × 33,6 mm

51,0 × 34,6 mm

3. gnezdo

kupčasto, grajeno z dna

sp. prem. gnezda: 25 cm

zg. prem. gnezda: 23 cm

višina gnezda: 7 cm

3 jajca:

55,1 × 36,3 mm

54,7 × 36,8 mm

57,2 × 35,4 mm

4. gnezdo

kupčasto, grajeno z dna

sp. prem. gnezda: 50 cm

zg. prem. gnezda: 28 cm

višina gnezda: 12 cm

1 jajce – se oglašja mladič + lupine

52,1 × 37,6 mm

je prišlo 1,78 ha vodne površine.

Sama gnezda pa so bila še na veliko bolj skoncentriranem področju. Zaraščenost z rogozom v severnem delu Velikega ribnika je znašala okrog 15 arov (1500 m²).

Tako je v letu 1986 prišlo eno gnezdo na 2,14 ara (214 m²), v letu 1987 eno gnezdo na 1,36 ara (136 m²), v letu 1988 pa eno gnezdo na 1,66 ara (166 m²).

5. Gnezdišče

Zanimiva je izbira gnezdišča na Velikem ribniku glede globine. Čopasti ponirek je gnezdil na globini, ki je znašala od 30 do 60

cm. Ta predel je tudi najbolj zaraščen. Tako si je tukaj čopasti ponirek izbral plitvejši del za gnezdenje, medtem ko si v globljem delu išče hrano. To je v nasprotju z ugotovitvami Štumbergerja (1981), ko pravi, da mu za izbiro gnezdišča bolj ustrezajo globlje vode.

Menim, da za čopastega ponirka ni tako važna globina vode (seveda ne sme biti prenizka). Veliko bolj rabi vode, ki so bogate z ribami, in ustrezno zaraščenost za gnezditev. Za to govori tudi dejstvo, da na Malem ribniku in ribniku Gajiču čopasti ponirek ne gnezdi. Oba ribnika imata enako globino kot Veliki, v obeh je tudi dovolj rib, nista pa zaraščena. Torej je ponirku v prvi vrsti važna varnost pri gnezditvi, šele zatem pride ostalo.

6. Gnezdo

V treh letih (86–88) sem našel 22 gnezd. Skoraj vsa so v celoti zgrajena iz rogoza, drugega rastlinstva skoraj ni. Praktično so se vsa nahajala med rogozom, razen enega (l. 86), ki je bilo na odprti vodni površini. Pri tem so bila gnezda tudi »pripeta« na rogoz.

Gnezda so zelo dobro ohranjena in v večini primerov kupčasta (18), le nekaj je bilo ploščatih (4). Pri nekaterih primerih iz vode gleda tudi do 18 cm gnezda (l. 86, gnezdo 5).

2 – Gnezdo čopastega ponirka *Podiceps cristatus* s štirimi (4) že rumeno rjavimi jajci – proti koncu valjenja (4. 7. 86 – 2. gnezdo)

3. The nest of Great Crested Grebe *Podiceps cristatus* containing four (4) already yellow-brown eggs – towards the end of incubation (July 7th, 1986 – 2nd nest)

Prav tako so grajena tudi precej na široko in so tudi zaradi tega precej masivna. V večini primerov so gnezda vlažna.

7. Jajca

Jajca, ki sem jih našel v treh letih (63), so bila precej različna po barvi in tudi velikosti. To je povsem razumljivo, saj so v začetku, ko ptič jajca še nese, snežno bela, pozneje pa se navzamejo barve rastlinstva. Tako sem našel bela, krem, svetlo rjava in tudi zlato rumena jajca.

Barva jajc je v veliki meri odvisna tudi od pokrivanja, čeprav ima pokrivanje jajc povsem drugačen, maskirni namen. Čeprav sem večino ponirkov presenetil na gnezdu, ko so valili, sem skoraj pri vseh naletel na pokrito leglo. Posebno pri dobro pokritih leglih dobiš občutek, da je gnezdo prazno.

8. Mladiči

Pri takem pregledovanju lahko, če imamo srečo, naletimo tudi na mladiče. Sam sem imel takšno srečo dvakrat (leta 86 – 7. gnezdo, leta 87 – 9. gnezdo).

Večkrat pa sem zraven jajc naletel še na lupine, kar priča o tem, da so se nekateri mladiči že izvalili in da se mladiči valijo drug za drugim.

Prav tako sem opazil, da se mladiči še vračajo na gnezdo. Tukaj verjetno nekaj časa še prenočujejo, počivajo pa tudi čez dan. Kako bi si sicer drugače razlagali moje opazovanja 13. 6. 1987 dopoldan, ko sem na 2. gnezdu opazil mladiče, ki so takoj, ko so me opazili, poskakali iz gnezda in se izgubili med rogozom?

Takoj ko se mladiči izvalijo, so močno vzdolžno progasti. Proge so temno rjave, na trupu svetlo rjavo osnovo, spredaj po vratu in glavi pa na beli osnovi. Takšna varovalna barva jih varuje pred plenilci, saj postanejo med rastlinjem praktično nevidni. Do jeseni jim vse proge izginejo, le na licih ostaneta še dve lisi.

9. Selitev

Z gotovostjo lahko trdim, da je čopasti ponirek na tukajšnjih ribnikih selivec, enako je

tudi na drugih vodah na Dravskem polju, kjer ponirek še gnezdi (akumulacijsko jezero Požeg, glinokopi Pragersko).

Pri tem je potrebno poudariti, da se čopasti ponirek odseli ne glede na to, ali ribniki zamrznejo ali ne (kar je v nasprotju z ugotovitvami Štumbergerja 1981). Priključujem pa se njegovim ugotovitvam, da je spomladanski prelet bolj očiten kot jesenski, ki ga je težje kontrolirati.

Tako mi je uspelo zbrati prve spomladanske datume pojavljanja čopastega ponirka na ribnikih v Račah:

84	85	86	97	88
14. 3.	23. 3.	29. 3.	26. 3.	2. 4.

Za jesenski del sem uspel zbrati le tri podatke. Zadnji jesenski datumi pojavljanja čopastega ponirka na ribnikih v Račah:

84	85	86	87	88
24. 11.	3. 11.	–	8. 11.	–

Poudaril pa bi, da sem na nekaterih drugih lokalitetah čopastega ponirka v spomladanskem času zasledil že pred temi ugotovljenimi datumi.

3 – Pokrito leglo s štirimi (4) jajci (8. 6. 87 – 10. gnezdo)

4. Covered clutch with four (4) eggs (June 8th, 1987 – 10th nest)

4 – Komaj izvaljen mladič in eno še neizvaljeno jajce (8. 6. 87 – 9. gnezdo)

5. Just hatched young and another unhatched egg (June 8th, 1987 – 9th nest)

10. Ogroženost

Čopasti ponirek na ribnikih v Račah ni ogrožen, je pa v stalni nevarnosti. Ogrožajo ga tako ribiči, ki uničujejo gnezda, kot lovci, ki z izgovorom, »da mu je priletel pred šibre«, še vedno streljajo zaščitene in že tako redke ptice, s tem pa tudi čopastega ponirka.

Veliko nevarnost predstavlja tudi praznjenje ribnika, ki bi lahko bilo med gnezditveno sezono, čeprav se to do sedaj na srečo še ni zgodilo.

Literatura:

ŠTUMBERGER, B. (1981): Razširjenost in pojavljanje čopastega ponirka *Podiceps cristatus* v Slovenskih goricah in na Ptujskem polju. *Acrocephalus* 2, št. 8–9, str. 29–35.

Summary

The author studied the breeding biology of the Great crested Grebe on the ponds of Rače near Maribor, where this bird breeds in small colonies. In 1986 he studied 7, in 1987 11 and in 1988 4 nests containing eggs and the youngs. 18 nests were heaped, while 4 were flat. 63 eggs grossly differed among each other in their colour and shape. The youngs kept returning to the nests for a while, although not only at night but in the daytime as well. The Great crested Grebe leaves the ponds of Rače in November and returns there in the second half of March.

Milan Vogrin, Hotinja vas 164/a, 62312 Orehova vas

Kooperativno obrambno vedenje črnih lisk *Fulica atra* v jati Joint defensive behaviour of flock of Coots *Fulica atra*

IZTOK ŠKORNIK

Vedenje ptic v jati je pri različnih prežimajočih vrstah različno, pravimo da je vrstno specifično.

Pri črni liski *Fulica atra* je opaziti občasno izražanje intraspecifične nestrpnosti, ki osebkom zagotavlja prostorski individualizem, mesto v hierarhiji jate in izbor stalnega ali občasnega partnerja. Taki napadi so v primerjavi z napadi v času gnezditve redki, vendar se njihova intenziteta večja do časa, ko jata razpade.

Večje in manjše skupine lisk, ki sestavljajo jato, se večinoma zadržujejo na bolj ali manj odprtih vodnih površinah, obraščenih z gosto obrežno vegetacijo. Ob nastopu nevarnosti (plenilec iz zraka) se jata po kratkem opozorilnem živžgu umakne proti obraslim bregovom, ali pa se odloči za krajši polet. Nekateri osebki se v nevarnosti potopijo pod vodo.

Nadvse nenavadno vedenje lisk sem opazoval 29. 1. 1985 v Škocjanskem zatoku. Jato,